

Απόστολος Πιερρής

Κάλλος και Ιστορία

Ο Δωρικός Άξονας στην Α' Χιλιετία π.Χ.

Μέρος Γ'

*Σπάρτη και Περσική Αυτοκρατορία:
Δόγμα Δυο Ζωνών Επιρροής,
3ο Τέταρτο του π. Χ. Αιώνα*

Η επίσημη συνθήκη φιλίας και συμμαχίας («όρκια ξεινίας πέρι και συμμαχίης») μεταξύ Λυδίας και Σπάρτης, που έγινε (λίγο μετά το 550 π.Χ.) εν όψει του αγώνα του Κροίσου προς τον Κύρο και την ανερχόμενη Περσική Δύναμη, περιελάμβανε την εξάρτηση των Ελληνικών πόλεων της Μ. Ασίας από την Λυδική αυτοκρατορία κατά το ειδικό status της ελεύθερης και αυτόνομης συμπερίληψης στην αρχή των Σάρδεων, που πρακτικά εσήμαινε λίγο περισσότερο από την δέσμευση να μην στραφούν κατά της αυτοκρατορίας σε θέματα εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής, και μια φόρου υποτέλεια εις απόδειξη της συμπερίληψης στο σύστημα. Το καθεστώς της υποτελούς

αυτονομίας και ελευθερίας επεδέχτο διαφοροποίηση όπως είναι σύνηθες ακόμη και στις ισχυρότερες αυτοκρατορικές συσσωματώσεις μεγάλων γεωπολιτικών χώρων (Ρωμαϊκή, Οθωμανική Αυτοκρατορία). Έτσι η Έφεσος απελάμβανε ιδιαίτερη ρύθμιση πληρέστερης ελευθερίας κατοχυρωμένης με ειδική συνθήκη (με τον Κροίσο, μεταξύ 560 και 555 π.Χ.): **η ιδέα και ουσία της ρύθμισης (διαχρονικά ισχύουσας σε επιτυχημένες Αυτοκρατορικές ολοκληρώσεις) συνίστατο στο πλεονέκτημα να συνδυάζει αυτονομία της ελευθερίας με ασφάλεια της συμπερίληψης: «μετ' ελευθερίας ασφάλειαν».**

[Αιλιανός, *Ποικίλη Ιστορία*, III, 26; Πολύαινος, *Στρατηγημάτων*, VI, 50; *Die Staatsvertraege des Altertums*, II (H. Bengston), No 109].

Νωρίτερα, πιθανώς στο πρώτο τρίτο του 6^{ου} αιώνα π.Χ., είχε συντεθεί συνθήκη φιλίας μεταξύ Κνίδου και Τάραντος, Δωρικών πόλεων στα ανατολικά και δυτικά του Ελληνικού κόσμου.

[Ηρόδοτος, III, 138, 2; *Philiai, L' Amicizia nelle Relazioni Interstatali dei Greci*, I (G. Panessa), No. 21].

Όπως «ξένος» είναι ο φίλος από αλλού, έτσι οι φιλικές διακρατικές σχέσεις ονομάζονταν στους αρχαϊκούς χρόνους «ξενίες». Συνθήκη περί ξενίας και συμμαχίας η συμφωνία Σπάρτης – Λυδίας στην αρχή του δεύτερου ημίσεος του 6^{ου} αιώνα.

Παρά τις αυστηρές και υπεροπτικές δηλώσεις του Κύρου, μετά την νίκη του επί του Κροίσου και την υποκατάσταση της Λυδικής με την Περσική αυτοκρατορία, προς την Σπαρτιατική πρεσβεία που ήλθε στις Σάρδεις να του προτείνει με αυστηρό, επιτακτικό και αυτή τόνο, την διατήρηση της προϋπάρχουσας συνθήκης μεταξύ Λυδίας και Σπάρτης τώρα ως συμφωνίας Περσίας – Σπάρτης, η συνθήκη στον βασικό της όρο επαναβεβαιώθηκε πιθανώτατα με επίσημο τρόπο, εν πάση δε περιπτώσει ίσχυε de facto μέχρι το τέλος των Περσικών πολέμων. Ακόμη και εν όψει της Μάχης των Πλαταιών οι Σπαρτιάτες αποκαλούν τους Πέρσες «ξένους», φίλους από την Περσία. Συνεπώς υπήρχε τυπική (πιθανώτερα) ή άτυπη συνθήκη «ξενίας και συμμαχίας» με κύριο περιεχόμενο την διατήρηση διαχωρισμού σφαιρών επιρροής.

[Ηρόδοτος, IX, 11, 2. - Όταν εν τέλει οι Έφοροι απεφάσισαν, με αλλαγή της στρατηγικής για τον πόλεμο, την αποστολή της στρατιωτικής δύναμης στις Πλαταιές, ειδοποίησαν τους παρόντες επί ημέρες στην Σπάρτη πρέσβεις των Αθηναίων για το γεγονός της εξόδου της στρατιάς: ... οί έφοροι είπαν επ' όρκου καί δη δοκέειν είναι (sc. τούς όπλίτας) έν Όρεσθειώ στίχοντας επί τούς ξείνους· ξείνους γάρ έκάλεον τούς

βαρβάρους. – Βαδίζουν ήδη εναντίον των ξένων φίλων. Ο Ηρόδοτος θεωρεί ότι πρέπει να τονίσει και εξηγήσει το άλλως παράξενο να ονομάζεις φίλο τον εχθρό.].

Οι ιστορικές εξελίξεις ως προς τις διακρατικές σχέσεις των Δυνάμεων της εποχής αποδεικνύουν την ισχύ του στρατηγικού δόγματος των σφαιρών επιρροής μεταξύ Περσικής αυτοκρατορίας και Σπάρτης ως ηγετικής (αλλά όχι ηγεμονικής) δύναμης του Ελλαδικού χώρου με την στενή έννοια της Πελοποννήσου και ηπειρωτικής Ελλάδας με τα πέριξ νησιά.

Ο ικανός Φαραώ Άμασις (570 - 526 π.Χ.) επιχειρεί να ανεβάσει την παρακμάζουσα Αίγυπτο (μετά την κατάρρευση του Συστήματος Ισχύος της Εποχής του Χαλκού, προς το τέλος της δεύτερης χιλιετίας π.Χ.) προς την δόξα των προγόνων. Το «παράδειγμα» της προσπάθειας είναι η Νέα Αυτοκρατορία της Φαραωνικής Αιγύπτου στην τελευταία φάση της Εποχής του Χαλκού, αντίστοιχη της ακμής στην Ελληνική περιοχή της Εγγύς Ανατολής με την Μυκηναϊκή περίοδο.

Αποκαλυπτική αντίστιξη σηματοδοτεί το ότι για τον κυρίως Ελληνισμό της πρώτης χιλιετίας π.Χ., η Μυκηναϊκή κατάσταση δεν αποτελεί τέτοιο «παράδειγμα», το αντίθετο, επικρατεί ρήξη και νέα αρχή. Οι άνακτες και εξέχοντες εκείνης της εποχής αποκτούν μεν εν γένει (και πάντως με υφειμένο τρόπο στην Δωρική πραγματικότητα) ηρωικό status και λατρεία, παραπληρωματικά προς την Ολύμπια θρησκευτικότητα και προσεχέστερα προς την Χθόνια –

[η Ελληνική αντίληψη είναι ότι οι αρχές της Χθόνιας Γονιμότητας (Νεολιθική Επανάσταση) και της Κυριότητας των Δυνάμεων (Μεταλλική Επανάσταση) βρίσκονται υπαρκτικά και μεταφυσικά κοντύτερα μεταξύ τους από ότι όποια από τις δυο προς την Ιδέα του «Τελικού» Κάλλους (Ανθινή Επανάσταση). Γιατί την απόλυτη τομή στην ιστορία συνιστά ο Δωρικός Άξων]

αλλά οι Μυκηναϊκές αξίες δεν αποτελούν για τον Ελληνισμό παραδειγματική αναφορά ούτε στις κοινωνικοπολιτικές δομές, ούτε στον τρόπο ζωής, ούτε στον υψηλό πολιτισμό, εκτός της θεματολογικής χρήσης τους και ως αφορμή έκφρασης του νέου βιώματος και πνεύματος.

Ο Ελληνισμός αποτελεί μια απολύτως νέα Αρχή, και ταυτόχρονα το «τέλος» της ανθρωπίνης εξέλιξης.

Η Αιγυπτιακή προσπάθεια υπό τον Άμασι ανόδου στην κλίμακα ισχύος, τίθεται αυτόματα σε αντιπαλότητα προς την Μηδική ηγεμονία στην Μέση Ανατολή και εν συνεχεία, ιδίως, προς την ανερχόμενη δύναμη, την Περσική, που κινείται και αποσκοπεί υπό τον Κύρο τον Μέγα στην οικουμενική ολοκλήρωση. Ο Κύρος νικά τον Αστυάγη της Μηδίας το 550/549, και αρχίζει την μετεωρική άνοδο της Περσίας στην παγκόσμια αυτοκρατορία. Το 547 π.Χ. καταλαμβάνει τις Σάρδεις νικώντας τον Κροίσο και ενσωματώνει την Μ. Ασία στην αυτοκρατορία. **Το 538 πέφτει η Βαβυλών και ο Κύρος εισέρχεται θριαμβευτής στο παλαιό επίκεντρο της Μεσανατολικής ολοκλήρωσης, υπό τις δοξολογίες του εγχώριου λαού ως απελευθερωτής από την παρακμή των εγχώριων ηγεσιών.**

Την στρατηγική της οικουμενικής ολοκλήρωσης συνεχίζει ο διάδοχος του Κύρου, Καμβύσης (529 – 521 π.Χ.). Το 525 υποτάσσει την Αίγυπτο, θέτοντας τέρμα στο εγχείρημα του Άμασι.

Ο Άμασις, όπως και ο Κροίσος, στην στρατηγική τους οικοδόμησης ισχύος για τα δύο πεδία της Ανατολίας και της Αιγύπτου αντίστοιχα, στηριζόντουσαν σε στενές, φιλικές και συμμαχικές σχέσεις προς τον Ελληνισμό.

Ο υπαρξιακός τόνος ήταν εξαιρετικά υψηλός στον χώρο της νέας Αρχής στην ανθρώπινη ιστορία, το πνεύμα της απεξάρτησης από τις ανάγκες του χρόνου που έπνεε εκεί έδινε μια πρωτοφανή άνεση στην αντιμετώπιση ακριβώς των μεριμνών του χρόνου, κι αυτή η άφοβη άνεση εύκολα μετετρέπετο σε εντυπωσιακά επιτυχή διαχείριση του χρονικού γίνεσθαι.

Επί πλέον, η γνώση της σταθερής ουσίας των πραγμάτων της ροής, όχι μόνον απελευθέρωνε από την ανήσυχο και εργώδη διαχείριση όλων των συμβεβηκότων της ουσίας (Αριστοτελικά ομιλούντες), και έτσι επικέντρωνε την ενέργεια στην αντιμετώπιση του ουσιώδους σε κάθε πρόβλημα με εκθετική αύξηση και βελτίωση της αποτελεσματικότητας, - αλλά και δημιουργούσε νέες δομές ιδιαίτερης, άγνωστης μέχρι τότε, απόδοσης στην «λογική» του χρόνου.

Τέτοιες δομές άμεσα αντιληπτές και από τους πολιτισμούς των «Βαρβάρων» (δηλαδή των μη συμμετεχόντων στην Επανάσταση του Κάλλους), ήταν η οπλιτική φάλαγγα και το χρήμα, που άλλαξαν ριζικά και τελεσίδικα τον τρόπο της οικονομίας και του πολέμου.

Πριν τον οπλίτη εν παρατάξει, οι στρατιώτες λειτουργούσαν ως μάζα πίεσης προς στήριξη της ανδρείας και δεξιότητάς του αρχηγού. Η μάχη ήταν ένας συνδυασμός δυο διαφορετικών παραγόντων, δράσης και αντίδρασης μαζών αφ' ενός, μονομαχιών των διακεκριμένων πολεμιστών αφ' ετέρου. **Με την εδραίωση στην Σπάρτη της καθαρής Ελληνικής μορφής πολιτικής κοινωνίας, της πόλης, αναπτύχθηκε και η Μορφή στην συνάθροιση των πολεμιστών, η φάλαγγα των Ομοίων, όπως οι πολίτες ήσαν οι Όμοιοι της πολιτικής δομής – στην ουσία το ίδιο πράγμα αφού πολίτες και στρατιώτες ήσαν οι ίδιοι.** (Στον Τυρταίο υπάρχει ήδη, στο πρώτο μισό του 7^{ου} αιώνα π.Χ., πλήρως περιγραφόμενος ο νέος τρόπος της μάχης και ο αντίστοιχος οπλισμός). Η φάλαγγα ήταν η Μορφή που συνέχει τους πολλούς σε μια ενότητα όχι μάζας, αλλά σαφώς ωρισμένης μορφής τον καθένα τους στην τελειότητα της ανάπτυξής του. Λειτουργούσε σαν σειρά κιόνων που συνέχει την Μορφή του ναού.

Ο οπλισμός ήταν καινούριος, και συνάδων προς την τελειότητα του κάθε Δωρικού «κίονα» - οπλίτη. Θώραξ χάλκινος από τον λαιμό μέχρι πάνω από την μέση για ευλυγισία, μεγάλη βαρεία στρογγυλή ασπίδα χάλκινη να καλύπτει το σώμα από τον λαιμό μέχρι τους μηρούς και το γόνατο, περικνημίδες και τεράστια περικεφαλαία με λόφο εις προφύλαξη κεφαλής, επίδειξη ανεναντίωτου κάλλους και προβολή φόβου στον αντίπαλο. **Τα «όπλα» ήσαν τέλειες μορφής, έργα τέχνης** (μια περιήγηση στα εκθέματα και την χαλκοθήκη του Μουσείου της Ολυμπίας είναι αποκαλυπτική), **και φοριόνταν πάνω στην κατάγυμνη μορφή του σωματικού κάλλους του οπλίτη. Μόνο στον τέλειο ταίριαζαν τα όπλα του κάλλους, και μόνο το τέλεια γυμνασμένο σώμα και το ήθος της ανδρότητας, της γενναίας ανδρείας εξ υπερηφάνειας τελειότητας, που πάει με αυτό το ένδαλμα της τελειότητας, αυτό το άγαλμα του θεού (εφ' ω αγάλλεται ο θεός, ο πρωθήβης Άναξ), - μόνο αυτό το σώμα που έχει γίνει ιδέα μπορεί φυσικά και ψυχολογικά να σηκώσει τέτοιο «βάρος» ύλης και μορφής, μετάλλου και τομής τελειότητας, και να αγωνισθεί με αυτό επί ώρες.**

Προ της μάχης ο βασιλεύς της Σπάρτης επιτελούσε θυσία στις Μούσες και τον Έρωτα, περιστοιχίζετο από το επίλεκτο σώμα των 300, με δίπλα του τους νικητές σε στεφανηφόρους αθλητικούς αγώνες, στεφανωμένοι να περιβάλλουν στεφανωμένο, και συντεταγμένη η φάλαγγα των τελείων έβαινε στην μάχη υπό τον ήχο αυλού και παιανισμούς υψίστης ποίησης.

Η Μορφή στον πόλεμο (μορφή του πολεμιστή, της δομής της ομάδας και της μάχης) απεδείχθη εξαιρετικά αποτελεσματική – αφού η μορφολογική τελειότητα συνεπάγεται λειτουργική ικανότητα και βέλτιστη απόδοση (όπως η γυμναστική τελειότητα του σώματος αποδίδει αθλητική αριστεία).

Για τον υψηλό τόνο λοιπόν της ύπαρξης, την σιγουριά στον χρόνο από την αδιαφορία για τα χρονικά, και την αποτελεσματικότητα του νέου ιδεώδους του Κάλλους, την λειτουργικότητα της (Ευ)Μορφής, επι-δεικνυόμενης σε πρακτικά θέματα όπως στον πόλεμο και στην οικονομία, - Λυδία και Αίγυπτος, ιδιαίτερα υπό την πεφωτισμένη ηγεσία Άμασι και Κροίσου, εγγολπώθηκαν σε διάφορους βαθμούς τον Ελληνισμό, και ίδρυσαν ειδικές στενές σχέσεις με τις Ελληνικές πόλεις, στην προσπάθειά τους αναβίωσης λαμπρού παρελθόντος τους, ισχυροποίησης των επικρατειών τους και αντιμετώπισης της μεγάλης ανερχόμενης παγκόσμιας δύναμης, της Περσικής αυτοκρατορίας.

Είναι ενδιαφέρον για την ες αεί ισχύουσα δομή του ιστορικού γίνεσθαι ότι άλλες δυνάμεις βλέπουν προς την συγκρότηση και διατήρηση συστήματος ισορροπίας, ή βρίσκουν αποδεκτή μια τέτοια κατάσταση υπό τους κατάλληλους όρους, ενώ άλλες ωδίνουν ηγεμονικές συσσωματώσεις μειζόνων γεωπολιτικών χώρων και οικουμενικές ολοκληρώσεις.

Στο αποκορύφωμα της Μηδικής αυτοκρατορίας, όταν ο βασιλεύς Κυαξάρης είχε ενοποιήσει όλη την Μέση Ανατολή μέχρι του Άλυος ποταμού στην Μ. Ασία, η δε δυτικά του Άλυος Ανατολία αποτελούσε την Λυδική ηγεμονία, εξερράγη πενταετής πόλεμος μεταξύ των δύο μεγάλων δυνάμεων, που έληξε με την μάχη της 28^{ης} Μαΐου του 585 π.Χ. (χρονολογημένης ακριβώς γιατί έγινε ολική έκλειψη του ηλίου τότε). Με την διαμεσολάβηση των ηγετών δύο ησσόνων και ενδιαμέσων δυνάμεων, οι οποίες υπέφεραν από τον ανταγωνισμό των μειζόνων, του βασιλέως της Κιλικίας και του βασιλέως της Βαβυλωνίας, συνήφθη συνθήκη ειρήνης μετ' επιγαμίας μεταξύ των δυναστειών Μηδίας και Λυδίας, και ετμήθησαν όρια (585 π.Χ.).

[Ηρόδοτος, I, 74, 3; 103, 2; *Die Verträge* etc., II, No.107].

Αλλά η Περσία πίστευε στην αρχή της Κυριότητας της Δύναμης του Αγαθού. Και εισήλθε ευθύς με την μετάπτωση από την Μηδική στην Περσική αυτοκρατορία με τον Κύρο, στην τροχιά του μονοπολικού οικουμενικού συστήματος.

Ο Φαραώ Άμασις ενισχύει την στρατηγική φιλίας και στενών σχέσεων της Αιγύπτου προς τον Ελληνικό Κόσμο και τρόπο. Ήδη περί το 630 π.Χ., ο Φαραώ Ψαμμήτιχος, εις ανταμοιβή για στρατιωτική βοήθεια που του παρέσχον Ίωνες και Κάρες με πρωτουργούς τους **Μιλησίους** στον αγώνα του για την επικράτησή του πρώτα στην Αίγυπτο (664 π.Χ.) και εν συνεχεία κατά της επεκτατικής πολιτικής της Μηδίας προς την Αφρική, και εις ενίσχυση των

Ελληνοαιγυπτιακών σχέσεων στην οικονομία, θέσπισε την μεγάλη Ελληνική αποικία και εμπόριο **Ναύκρατι** στο Δέλτα του Νείλου. Πολιτισμός συνδυάσθηκε προς πολιτικοστρατιωτική συνέργεια και οικονομικές σχέσεις: **ο Φαραώ ώρισε παιδιά Αιγύπτια να μάθουν την Ελληνική γλώσσα**, από αυτά δε τα παιδιά προήλθε η σειρά των Αιγυπτίων επισήμων διερμηνέων της Ελληνικής.

[Στράβων, XVII, 801C; Ηρόδοτος, II, 152 - 154; cf. A. Moeller, *Naukratis, Trade in Archaic Greece*, 2000].

Ο Άμασις (της ίδιας Σαιτικής δυναστείας – η θέση της νέας πρωτεύουσας της Αιγύπτου στο Δέλτα του Νείλου αντί των παλαιών της Φαραωνικής δόξας στο εσωτερικό, Μέμφις, Θήβαι, σηματοδοτεί τις εμπορικές, πολιτικές και πολιτισμικές σχέσεις της νέας κατάστασης προς την Ελληνική παρουσία στην Ανατολική Μεσόγειο), - ήδη από την αρχή της βασιλείας του εφαρμόζει την στρατηγική των συμμαχιών προς σημαίνοντα κέντρα του Ελληνισμού. Περί το 565 π.Χ. **συνάπτεται σύμφωνο φιλίας και συμμαχίας με την Κυρήνη** στην Λιβύη.

[Ηρόδοτος, II, 181, 1; *Philiai etc.*, No. 23].

Λίγα χρόνια αργότερα συντελείται συνθήκη φιλίας και συμμαχίας (ίδια ορολογία από διαφορετική πηγή) μεταξύ **Αιγύπτου και Αθηνών**, πιθανώτατα κατά την περίοδο της πρώτης τυραννίας του Πεισίστρατου (560 – 554 π.Χ.). Η στρατηγική του **Πεισίστρατου** είχε σαν άξονα **την άνοδο των Αθηνών στην κλίμακα ισχύος, την απεξάρτηση από το ηπειρωτικό Ελληνικό σύστημα και την Σπαρτιατική επιβολή, το άνοιγμα οικονομικό και πολιτικό προς το Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο, και την ενεργό παρουσία της Αθήνας σε ευκαιρίες παρεμβατικότητας στο εξωτερικό.**

[Σχόλια Τζέτζη εις Αριστοφάνους *Πλούτο*, 178; *Philiai etc.*, No. 22].

Δημιουργείται ένα πλέγμα συμμαχιών προς αντιμετώπιση της Περσικής πρόκλησης εις οικουμενική αυτοκρατορία. Πριν την σύναψη της συνθήκης «ξενίας και συμμαχίας» (= φιλίας και συμμαχίας, η τυπική έκφραση των συμφώνων της Αρχαϊκής εποχής) με τη Σπάρτη, ο Κροίσος πραγματοποιεί παρόμοια συμφωνία με τον Άμασι (κατά τον καιρό της κύρωσης της συνθήκης της Αιγύπτου με την Αθήνα), γύρο στο 555 π.Χ. Παρόμοια συμφωνία είχε συνάψει ο Κροίσος με την Ασσυριακή δυναστεία στην Βαβυλώνα.

[Ηρόδοτος, I, 77, 1-3; Ξενοφών, *Κύρου Παιδεία*, I, 5, 3; *Vertraege etc.*, No. 114].

Ο Πεισίστρατος καταλαμβάνει τη αρχή στην Αθήνα για τρίτη φορά περί το 537 π.Χ. και εδραιώνει την κυριαρχία του. Δημιουργείται δίκτυο ισχυρών ηγετών στον Αιγαϊκό χώρο. Ο Πεισίστρατος βοηθάει τον ισχυρό άνδρα της Νάξου Λύγδαμη να γίνει τύραννος, και αυτός με την σειρά του επικουρεί την επικράτηση του Πολυκράτη στην Σάμο 532 (π.Χ.). Από το 538 την εξουσία στην Σάμο είχαν ο Πολυκράτης με τους δυο αδελφούς του, τους οποίους εν συνεχεία αχρήστευσε, φονεύσας τον ένα και εξορίσας τον άλλο. Η τυραννία του Πολυκράτη ωθεί την Σάμο στον κολοφώνα της ισχύος της. Η Σάμος θαλασσοκρατεί στο Αιγαίο, άγοντας και φέροντας τις ανθιστάμενες πόλεις. Την υψηλή στρατηγική του Πολυκράτη για πρωτοφανή θαλασσοκρατία, την εξέχουσα θέση της Σάμου μεταξύ όλων των Ελληνικών και βαρβαρικών πόλεων, και τρία θαύματα τεχνικής και τέχνης για τα οποία ήταν περιώνυμος, τονίζει emphatically του μετρίου ο Ηρόδοτος. Η Αθήνα τον 5ο αιώνα έκανε αυτό που επεχείρησε ο Πολυκράτης.

[Ηρόδοτος, I, 64; Πολύαινος, I, 23, 2; Ευσέβιος, *Χρονικά*, Ολυμπιάς 62,1; Ηρόδοτος, III, 39, 2-4; Θουκυδίδης, I, 13, 6. – Για την θαλασσοκρατία: *Πολυκράτης γάρ ἐστι πρῶτος τῶν ἡμεῖς ἴδμεν Ἑλλήνων ὃς θαλασσοκρατέειν ἐπενοήθη, πάρεξ Μίνω τε τοῦ Κνωσσίου καὶ εἰ δὴ τις ἄλλος πρότερος τούτου ἦρξε τῆς θαλάσσης· τῆς δὲ ἀνθρωπίνης λεγομένης γενεῆς Πολυκράτης πρῶτος, ἐλπίδας πολλὰς ἔχων Ἰωνίης τε καὶ νήσων ἄρξειν.* (Ηρόδοτος, III, 122, 2). – Για την έννοια, τον χαρακτήρα, την ιστορική διαδοχή και τα χρονογραφικά των θαλασσοκρατιών, v. M. Miller, *The Thalassocracies, Studies in Chronography*, II, 1971. - Όταν αργότερα ο Δαρείος κατέλαβε την Σάμο, ο Ηρόδοτος σχετλιάζει: *πολίων πασέων πρώτην Ἑλληνίδων καὶ βαρβάρων* (III, 139, 1). – Στο τέλος της διήγησης των συμβάντων περί και κατά την εκστρατεία των Λακεδαιμονίων κατά της Σάμου, ο Ηρόδοτος μας εξηγεί γιατί emήκυνε τον λόγο περί Σαμίων. Και φυσικά Ελληνικῶ τω τρόπῳ δεν μιλάει για την ιστορική σημασία γεγονότων Σαμιακών καθόλου. Αλλά αναφέρει τρία πράγματα στην Σάμο, “μέγιστα πάντων Ἑλλήνων εξειργασμένα”: το Ευπαλίνειο ὄρυγμα, και σήμερα θαυμαστό, κυματοθραύστη στον λιμένα μήκους μεγαλύτερου των δυο σταδίων (>360 μ.), ο ναός της Ἥρας, “μέγιστος πάντων νηῶν των ἡμεῖς ἴδμεν”, με πρώτο αρχιτέκτονα τον Ροίκο του Φίλεω Σάμιο (III, 60)].

Επί «ξενίας» μεταξύ Πολυκράτη και Ἀμασι συνάπτεται συνθήκη μεταξύ των δυο δυνάμεων ἅμα τη ανόδῳ του Πολυκράτη στην αποκλειστική τυραννία (530 π.Χ.).

[Ηρόδοτος III, 39, 2; Cf. II, 182; Διόδωρος, I, 95, 3; *Vertraege* etc., No. 117; *Philiai* etc., No. 26].

Το 526 π.Χ., ο Καμβύσης, βασιλεύς των βασιλέων, αποφασίζει τη επίθεση κατά της Αιγύπτου, για την ολοκλήρωση και στην Αφρική της οικουμενικής Περσικής αυτοκρατορίας.

Διαδραματίζεται ένα σκηνικό, τυπικά Ελληνικό ως προς την περί-εργη (και με τις δυο έννοιες του όρου) διαχείριση των πραγμάτων στον χρόνο. Ο Πολυκράτης θέλει να εμπεδώσει την τυραννία του έναντι των αντιφρονούντων στο εσωτερικό. Ταυτόχρονα σκέπτεται να ευνοήσει το σχέδιο της Περσίας στην Αφρική, με την ιδέα να απομακρύνει ή ελαφρύνει την Περσική πίεση και επιβολή από τον χώρο του Αιγαίου. Με μυστική διπλωματία προτείνει στον Καμβύση να του ζητήσει επίσημα στρατιωτική βοήθεια από την Σάμο εναντίον της Αιγύπτου. Πιθανόν να συνετέλεσε σε αυτό και η φύχρανση των σχέσεων Πολυκράτη και Άμασι, που εξιστορεί ο Ηρόδοτος. Ο Άμασις βλέπει επικίνδυνη την άνοδο της Σαμιακής ισχύος, προβλέποντας προβλήματα με την Περσική Αυτοκρατορία, και δεν επιθυμεί να εμπλακεί στην δίνη τέτοιας αντιπαράθεσης. Φαίνεται να ακυρώνει, ή να καθιστά ανενεργή την συνθήκη μεταξύ των δυο χωρών.

[Ηρόδοτος, III, 44; *Vertraege* etc., No. 118; - Για τις σχέσεις Πολυκράτη – Άμασι, και την Ελληνική λογική ερμηνείας των εξελίξεων στον χρόνο, Ηρόδοτος, III, 40-43. - Για την άποψη του Ηροδότου και το πως το Ελληνικό πνεύμα θεωρεί την επιτυχία στον χρόνο, (με καχυποψία!), προβαλλόμενα αυτά στον φιλέλληνα Άμασι, και συναρτώμενα με την ακύρωση της συμφωνίας Σάμου – Αιγύπτου, να η κατάληξη της εξιστόρησης του Ηροδότου: *ἐπιλεξάμενος δὲ ὁ Ἄμασις τὸ βυβλίον τὸ παρὰ τοῦ Πολυκράτεος ἦκον, ἔμαθε ὅτι ἐκκομίσαι τε ἀδύνατον εἶη ἀνθρώπῳ ἄνθρωπον ἐκ τοῦ μέλλοντος γίνεσθαι πρήγματος καὶ ὅτι οὐκ εὖ τελευτήσειν μέλλοι Πολυκράτης εὐτυχέων τὰ πάντα, ὅς καὶ τὰ ἀποβάλλει εὕρισκει. Πέμψας δέ οἱ κήρυκα ἐς Σάμον διαλύεσθαι ἔφη τὴν ξεινίην* (III, 47). - Η ιστορία που έκανε τον Άμασι να αντιδράσει έτσι είναι η διαβόητος: ο Άμασις συμβουλεύει τον φίλο του Πολυκράτη ότι δεν είναι καλό που του βγαίνουν όλα τόσο καλά. Ας φροντίσει λοιπόν να χάσει κάτι που θα πονέσει πολύ να αποχωρισθεί, για να υπάρχει και σιὰ οδύνης στην εικόνα του. Ο Πολυκράτης πετάει στην θάλασσα ένα πολύτιμο δαχτυλίδι που είχε με χρυσόδετη σμαραγδένια σφραγίδα γλυπτή, έργο του μεγάλου καλλιτέχνη Θεοδώρου του Τηλεκλέος Σαμίου. Και ο Πολυκράτης θρηνούσε την εθελούσια συμφορά του. Ψαράς δε, μετά λίγες μέρες του έφερε δώρο μέγαν ιχθύν που αλίευσε. Μέσα βρήκαν το δαχτυλίδι που είχε ο Τύραννος ρίξει στον πόντο. - **Και ο Άμασις-Ηρόδοτος αποφθέγγονται ότι η μοίρα είναι απαράβατος, και ότι κακό τέλος θα έχει κάποιος που ευτυχεί σε όλα, ακόμη και στο να βρίσκει αυτό που αποβάλλει.].**

Ουδέν ωφέλησε η χρονική σοφία Άμασι και Πολυκράτη. Και η Αίγυπτος υπήχθη στην Περσική αυτοκρατορία και ο Πολυκράτης βρήκε φρικτό τέλος.

Ο Καμβύσης υπολογίζει στο ισχυρό ναυτικό και τους φημισμένους τοξότες της Σάμου για την επιχείρησή του εναντίον του Άμασι, αν και δεν του είναι απολύτως ή ουσιωδώς απαραίτητα, αφού ο στρατός θα προελάσει δια ξηράς. Περισσότερο θέλει να διαδηλώσει ότι όταν τα πράγματα φθάνουν στην κρίση τους, όλοι συντάσσονται με την Περσική δύναμη. Ζητεί την επικουρία από τον Πολυκράτη, όπως του το είχε μυστικά εκείνος προτείνει. Ο Πολυκράτης στέλνει 40 τριήρεις επανδρώνοντάς τις με πολίτες αντιφρονούντες. Σιέφτεται κατά την Ιωνικήν φρόνηση και πανούργο σοφία. Παραγγέλει μάλιστα στον Καμβύση να μην τους επιτρέψει να επανέλθουν στην πατρίδα μετά το τέλος των επιχειρήσεων. Αλλά οι στρατολογηθέντες συνιστούν ανταρσία, και είτε ευρισκόμενοι στην Κάρπαθο εν πλώ προς Αίγυπτο, είτε από την Αίγυπτο φυλασσόμενοι μεν αλλά διαφυγόντες, επιστρέφουν στην Σάμο στρεφόμενοι κατά της τυραννίας του Πολυκράτη. Ηττώνται όμως από τις δυνάμεις τις πιστές στον Πολυκράτη, (κατ' εκβιαστική ανάγκη δε πιστές, όπως ιστορεί ο Ηρόδοτος, με απειλή για τις γυναίκες και τα παιδιά τους), μισθοφόρους και Σαμιώτες, διαφεύγουν πάλι και **καταφεύγουν στην Σπάρτη.**

[Ηρόδοτος, ΙΙΙ, 44-45].

Και η Σπάρτη αποφασίζει για πρώτη φορά μείζονα ναυτική εκστρατεία εναντίον της Σάμου, ακριβώς τότε που ο Καμβύσης επιτίθεται κατά της Αιγύπτου. (ΙΙΙ, 39, 1).

Η στρατηγική συνεννόηση Σπάρτης και Περσικής αυτοκρατορίας βρίσκεται σε πλήρη ισχύ. Η Περσία συμπεριλαμβάνει την Αίγυπτο στην οικουμενική αυτοκρατορία και η Σπάρτη επιχειρεί να εξουδετερώσει την ισχυρότερη ναυτική δύναμη στα δυτικά της αυτοκρατορίας και στην σφαίρα επιρροής της Σπάρτης. Για τον Καμβύση πρέπει να τιμωρηθεί και η προδοσία του Πολυκράτη, το τέχνασμά του να έχει με ένα σμπάρο δυο τρυγόνια.

Η Σπάρτη έχει και άλλους λόγους για την εκστρατεία. Ο Απόλλων και ο Δωρικός «Κόσμος» της πόλεως δεν ανέχεται την τυραννία, την επιτυχή διαχείριση του πυλώνα στην μέριμνα του χρόνου που έχει να κάνει με την ασφάλεια και την κυριαρχία. Και δεν την ανέχεται αυτήν την σοφή επιτυχία (τύραννοι και σοφοί συνανήκουν αρχικά στην ομάδα των φρόνιμων διαχειριστών του γίγνεσθαι στον χρόνο), γιατί αποκλίνει από την κύρια αφιέρωση στον νέο άξονα της άχρονης παιδιάς του Κάλλους, της εορτής της αιωνιότητας, της χαράς της τελειότητας. Έτσι η Σπάρτη στην ακμή της

είναι συστηματικά αντίθετη των τυραννιών – για αυτόν τον λόγο του Απολλώνιου πνεύματος.

Και βέβαια, τρίτον, την δαπάνη της εκστρατείας αναλαμβάνουν οι ενδιαφερόμενοι αντιφρονούντες Σάμιοι. Αναφέρονται και άλλοι λόγοι για την Σπαρτιατική απόφαση, συμπληρωματικοί και επικουρικοί, ειδικότεροι.

[Ηρόδοτος, ΙΙΙ, 46; 47 κ. εξ.].

Ο Σπαρτιατικός στόλος ήταν μεγάλος. Οι Σπαρτιάτες και σύμμαχοι πολιορκούν την πόλη, καταλαμβάνουν τον παραθαλάσσιο μεγάλο πύργο, αποικρούνται όμως από τις δυνάμεις του Πολυκράτη, επιτίθενται στον δεύτερο μεγάλο πύργο στην ράχη του βουνού πάνω από το Πυθαγόρειο σήμερα, τρέπουν σε φυγή τους αμυνόμενους και συντρεξάντες εκεί μισθοφόρους και πολίτες, αλλά διστάζουν να εισβάλλουν από το κενό που δημιουργήθηκε στην άμυνα της πόλης, και χάνεται η ευκαιρία. Μόνο δυο Σπαρτιάτες ώρμησαν εις καταδίωξη των υποχωρούντων από τον πύργο προς το τείχος Σαμίων, και έπεσαν ηρωικά αποκλεισθέντες εντός. Η ελεύθερη Σάμος, λίγα χρόνια μετά τους ετίμησε με δημόσια ταφή και μνημείο.

Η Σπάρτη δεν είναι συνηθισμένη σε τέτοιο πόλεμο πια. Το Απολλώνιο πνεύμα βασίζεται πρώτα στην αυτονόητη και αυτόματη επιβολή του καλύτερου, του άριστου, του τέλειου. Δεύτερον στην κατά μέτωπον μάχη, για να φανεί ποιος είναι ο καλύτερος, σαν σε στρατιωτική πάλη, όπως η αθλητική πάλη κρίνει ποιος είναι ο δυνατώτερος και ευλυγιστότερος. Όπως και στον Πελοποννησιακό πόλεμο κατά τις εκστρατείες κατά των Αθηνών, έμειναν στην Σάμο 40 ημέρες, δεν βγήκαν να αντιπαρατεθούν οι έγκλειστοι πολέμιοι, δεν ευοδώθηκε η προσπάθεια, και γύρισαν πίσω στην πατρίδα. Βέβαια θα είχαν και τις συνεχείς θερινές εορτές του Απόλλωνα να τελέσουν. Η ναυτική εκστρατεία θα έγινε με το άνοιγμα του καιρού μεσούσης της άνοιξης ή λίγο μετά. Τα Υακίνθια, πρώτη μεγάλη Απολλώνια εορτή γινόταν τον πρώτο μήνα του καλοκαιριού.

[Ηρόδοτος, ΙΙΙ, 54-56. Μια αντιλακεδαιμόνια φήμη, από την εποχή της Αθηναϊκής ακμής, έφερε την πανουργία του Πολυκράτη να έπαιζε ρόλο. Ψευδοδωροδόκησε απατήσας τους Σπαρτιάτες με πολύ μολυβδινό νόμισμα επιχρυσωμένο. Ανόητη διάδοση γιατί αποκαλύπτεται η απάτη αμέσως. Σωστά ο Ηρόδοτος αναφέρεται περιφρονητικά στην διάδοση: *ώς δέ ο ματαιώτερος λόγος ὄρμηται λέγεσθαι κλπ.*]

Δυο φορές τονίζει ο Ηρόδοτος την απόλυτη αξία του Απόλλωνα για την Σπάρτη ακόμη και σε σχέση με ιστορικές εξελίξεις και πρακτικά θέματα μεγάλης σημασίας. Η Πυθία εκδίδει, δωροδοκημένη μεν μάλλον από τους

Αλκμαιωνίδες, αλλά πάντως αποφθέγγεται, χρησμούς προς την Σπάρτη επιτάσσοντας την απελευθέρωση των Αθηνών από τους Πεισιστρατίδες. Και η Σπάρτη τους εκδιώκει, παρὰ την ύπαρξη ιδιαίτερης φιλίας (ξενίας) προς αυτούς. Τους εξεδίωξε, ὅμως καὶ ξείνους σφι ἐόντας τὰ μάλιστα· τὰ γὰρ τοῦ θεοῦ πρεσβύτερα ἐποιεῦντο ἢ τὰ τῶν ἀνθρώπων. (Ηρόδοτος, V, 63, 2).

Ο Μαρδόνιος με τον Περσικό στρατό και τους Έλληνες συμμάχους του είναι στην Βοιωτία. Οι Αθηναίοι στέλνουν κατεπείγουσα πρεσβεία (συνοδευόμενη από αντιπροσώπους Πλαταιείς και Μεγαρείς) στην Σπάρτη καλώντας την να αναλάβει τις ευθύνες της ως ηγετική δύναμη του Ελληνισμού. Αλλά οι Έφοροι αναβάλλουν την λήψη απόφασης επί ημέρες. οί γάρ δὴ Λακεδαιμόνιοι ὄρταζόν τε τοῦτον τὸν χρόνον καὶ σφι ἦν Ὑακίνθια, περὶ πλείστου δ' ἦγον τὰ τοῦ θεοῦ πορσύνειν. (IX, 7, 1).

Θα δούμε την ιστορική σημασία αυτής της συμπεριφοράς και τρόπου όταν φθάσουμε στους Μηδικούς Πολέμους. Η υψηλή στρατηγική της Σπάρτης στον χρόνο καθωριζέτο από το πνεύμα του Απόλλωνα.

Και ακόμη, Απολλώνιον. Το τέλος του Πολυκράτη ήταν φρικτό. Σίγουρος για την παν-εργία της σοφίας του, για την φρόνηση εξ υπεροχής στους λογαριασμούς του χρόνου, αφήνεται, αντίθετα στα μηνύματα των σημαδιών και στις συμβουλές φίλων, «πολλά μεν των μαντίων απαγορευόντων, πολλά δε των φίλων», παραγνωρίζοντας μετ' απειλής τους εξορκισμούς της κόρης του από κακό όνειρο να μην πάει, - έπεσε στην παγίδα ο πονηρός του πονηρότερου, του σατράπη Οροίτη, επήγε στον Μαϊάνδρο με μεγαλεπίβολα σχέδια, **“ἀπικόμενος δὲ ἐς τὴν Μαγνησίην ὁ Πολυκράτης διεφθάρη κακῶς, οὔτε ἑωυτοῦ ἀξίως οὔτε τῶν ἑωυτοῦ φρονημάτων· ὅτι γὰρ μὴ οἱ Συρακοσίων γενόμενοι τύραννοι, οὔδ' εἰς τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν τυράννων ἀξιός ἐστι Πολυκράτει μεγαλοπρεπήν συμβληθῆναι. ἀποκτείνας δὲ μιν οὐκ ἀξίως ἀπιγῆσιος Ὀροίτης ἀνεσταύρωσε... Πολυκράτης δὲ ἀνακρεμάμενος ἐπετέλεε πᾶσαν τὴν ὄψιν τῆς θυγατρὸς... Πολυκράτεος μὲν δὴ αἱ πολλαὶ εὐτυχίαι ἐς τοῦτο ἐτελεύτησαν”** (III, 122-125).

[Δεν είναι άξιος αφηγήσεως για τον Ιστορικό ο τρόπος θανάτου του Πολυκράτη. Ο Στράβων αναφέρεται γενικά στο φρικτό μαρτύριο «κρεμασθῆναι» (XIV 638C). Για ανασκολοπισμό ωρισμένα μιλάει ο

Λουκιανός (*Χάρων*, 14, I, p. 215 Iacobitz) και ο Δίων Χρυσόστομος (*Oratio* XVII, p.251 Morellus). Πιθανόν να πρόκειται για *excoriatio* και ανασκολοπισμό (το πρώτο είχαν προτείνει ήδη ο Casaubon και ο Wesseling, στηριζόμενοι στη τιμωρία του Βαγαπάτη (Κτησίας, *Εκλογαί Περσικών*, 58-9). Ο συνδυασμός που προτείνω εξηγεί καλύτερα το ότι ανακρεμάμενος ο Πολυκράτης έδειξε το νόημα του μαντικού ονείρου της κόρης του, όπως σχολιάζει με λεπτομέρειες ο Ηρόδοτος. – Οι Περσικές τιμωρίες ήσαν συχνά ακραίες και αποκρουστικές. Cf. Πλούταρχος, *Αρταξέρξης*, 18].

Η σοφία του Απόλλωνα αποκρούει την σοφία του χρόνου. Η φρόνηση για την επιτυχή διαχείριση του χρόνου κατά τους πυλώνες της ανήσυχης μέριμνας για την διατήρηση στον χρόνο και της αγωνιώδους ταραχής για το ανολοκλήρωτο τέρμα του, αυτή η αποτελεσματική φρόνηση, στερούμενη του Απόλυτου του τελεσιουργού κάλλους στον άξονα της αιωνιότητας, - εκείνη η υπεροπτική, υπολογιστική, αποτελεσματική φρόνηση του χρόνου είναι για τον Απόλλωνα πανουργία, και για τον Χριστό πονηρία.

[Συνεχίζεται]

7 Μαΐου 2020